

УДК 378.14+378.147

Гагіна Н. В.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КОНСТРУКТИВНОЇ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті висвітлюються методичні аспекти організації заняття англійської мови на основі навчальної кооперації для формування навичок конструктивної міжособистісної взаємодії майбутніх менеджерів. Автор наводить приклади інтерактивних завдань для формування навичок активного слухання, переконливої аргументації, ведення рівноправного діалогу і розвитку толерантності та емпатії.

Ключові слова: конструктивна взаємодія, формування навичок конструктивної взаємодії, кооперативне навчання, інтерактивні вправи.

В статье рассматриваются методические аспекты организации занятия по английскому языку на основе учебной кооперации для формирования навыков конструктивного межличностного взаимодействия будущих менеджеров. Автор приводит примеры интерактивных упражнений для формирования навыков активного слушания, убедительной аргументации, ведения равноправного диалога и развития толерантности и эмпатии.

Ключевые слова: конструктивное взаимодействие, формирование навыков конструктивного взаимодействия, кооперативное обучение, интерактивные упражнения.

The article deals with some methodic aspects of organizing English lessons on the basis of educational cooperation to develop constructive interaction skills of future managers. The author gives examples of interactive exercises to form skills of active listening, persuasive argumentation, conducting equal dialogue and to develop tolerance and empathy.

Key words: constructive interaction, development of constructive interaction skills, cooperative learning, interactive exercises.

Сучасний соціально-економічний стан розвитку суспільства, соціальний запит на висококваліфікованих і компетентних фахівців вимагають постійного вдосконалення підготовки майбутніх менеджерів. З огляду на специфіку роботи менеджера, однією з важливих складових його професійної і соціальної компетентності є здатність до конструктивної міжособистісної взаємодії, яка забезпечує налагодження ефективної комунікації, продуктивність спільної діяльності, досягнення взаєморозуміння, консенсусу та прийняття раціональних рішень у складних ситуаціях, що, своєю чергою, впливає на ефективність управління, успішність функціонування організації та мікроклімат у колективі.

Попередні дослідження автора конструктивної взаємодії [1; 2] дозволяють визначити такі особливості конструктивної міжособистісної взаємодії, як об'єктивність сприйняття суб'єктом взаємодії навколишньої дійсності; позитивність спрямованості взаємодії, що виявляється в намірах та ставленні до партнера; рівноправність, повага, довіра, відкритість для впливу; прагнення до співробітництва та співтворчості; узгодженість дій, продуктивність і результативність співпраці; передбачення наслідків своїх вчинків і особиста відповідальність за них; емоційний комфорт, адекватність прояву психічних переживань; побудова стосунків на засадах гуманності й толерантності; взаєморозуміння, що ґрунтується на прийнятті культурних, духовних цінностей; прагнення до особистісного зростання та самоактуалізації; створення умов для самореалізації партнера і розкриття власних можливостей.

Дослідження конструктивної міжособистісної взаємодії в навчально-виховному процесі (Т. В. Безродних, М. Бейкер, І. Д. Бех, М. А. Власова, І. Ю. Іванкіна, Е. В. Коротаєва, І. В. Манжелей, К. Роджерс, В. С. Смирнов) також свідчать, що конструктивна взаємодія зумовлює розвиток та самоактуалізацію особистості, забезпечує ефективний процес навчальної діяльності та створює умови для успішного формування гуманістичних якостей майбутніх фахівців.

Оскільки у будь-якій сфері діяльності конструктивна міжособистісна взаємодія за своєю суттю є ефективною кооперацією, де кожен із її учасників є активним суб'єктом, відкритим для впливу, вважаємо, що розвиток навичок конструктивної взаємодії майбутніх менеджерів у процесі вивчення іноземної мови буде ефективно відбуватися в умовах кооперативного навчання.

Методика кооперативного навчання набула широкого застосування в різних країнах світу завдяки науковим дослідженням і доробкам Е. Аронсона, Д. ДеВри, Д. Джонсона, Р. Джонсона, К. Едвардса, С. Кагана, Е. Коен, Н. Медден, Р. Славина, Е. Холубек, Ш. Шарана, Й. Шарана та інших науковців.

Проблема впровадження технологій кооперативного навчання активно розробляється і вітчизняними педагогами (О. М. Ващенко, Т. С. Кошманова, Т. В. Кравченко, К. Ф. Нор, Л. В. Пироженко, Т. Ю. Плахтієнко, О. І. Пометун, Г. О. Сиротенко, В. Ю. Стрельников та ін.).

Кооперативне навчання в процесі вивчення іноземної мови досліджують Н. В. Беляєва, С. Л. Бояринцева, Н. І. Гасилова, Л. М. Пінчук, Є. С. Полат, О. Ю. Пришляк, О. Б. Тарнапольський, Л. Т. Тишак, Н. М. Філяровська та ін.

Вважаємо, що кооперативна форма навчання дозволить створити сприятливе середовище для активної взаємодії студентів, що водночас забезпечить формування навичок конструктивної взаємодії та сприятиме розвитку навичок і вмінь іншомовної комунікації майбутніх фахівців із менеджменту.

Мета статті – розкрити методичні аспекти організації заняття англійської мови на основі навчальної кооперації для формування навичок конструктивної міжособистісної взаємодії майбутніх менеджерів.

Основними загальновідомими в педагогічній практиці елементами кооперативного навчання є позитивна взаємозалежність учасників, індивідуальна відповідальність, стимулююча міжособистісна взаємодія, формування соціальних навичок міжособистісної взаємодії в малій групі, груповий аналіз результатів взаємодії. Розглянемо кожний із них для обґрунтування доцільності використання моделі кооперативного навчання для формування навичок конструктивної міжособистісної взаємодії майбутніх менеджерів.

Одним із основоположних елементів кооперативного навчання є позитивна взаємозалежність, яку М. Дойч концептуалізував у своїй теорії кооперації і конкуренції, а його учні Д. Джонсон і Р. Джонсон розвили й узагальнили в подальших дослідженнях. Кооперація, що виникає при позитивній взаємозалежності, передбачає досягнення індивідом своєї мети тільки за умови досягнення мети іншими членами групи. При конкуренції, навпаки, досягнення мети одним індивідом виключає досягнення мети іншими.

Позитивна взаємозалежність у процесі кооперативного навчання означає, що досягти спільної мети навчальної діяльності студенти можуть тільки разом, об'єднавши свої зусилля, що, своєю чергою, спонукає їх до вироблення механізмів продуктивної співпраці й ефективної комунікації, узгодженості дій, досягнення порозуміння при виникненні конфліктів у процесі навчання тощо. Позитивна взаємозалежність також сприяє активізації навчальної діяльності та підвищенню успішності студентів, оскільки забезпечує мотивацію навчання, взаємодопомогу в оволодінні матеріалом, спонукає партнерів до взаємної відповідальності, зумовлює необхідність взаємоконтролю.

У малій групі, що складається з осіб різної статі і різного рівня навчальних можливостей, позитивна взаємозалежність досягається завдяки визначенню спільної мети діяльності, спеціального розподілу навчального матеріалу або ресурсів (наприклад, коли кожен студент має тільки частину матеріалу, необхідного для виконання завдання); призначення ролей (лідер, організатор, дослідник, контролер, експерт, доповідач, спостерігач); підсумовування балів, отриманих членами групи при оцінюванні; надання додаткових балів кожному з учасників у випадку успішності всієї команди, призначення колективної винагороди тощо.

Іншим важливим елементом кооперативного навчання є індивідуальна відповідальність. Усвідомлення студентами, що оцінка за індивідуальну роботу підвищується, якщо всі студенти групи успішно справилися з виконанням завдання і досягли поставленої мети, значним чином стимулює навчальну діяльність і зміцнює почуття відповідальності за навчання. А для того, щоб унеможливити виконання завдання одними студентами замість інших, викладач здійснює постійний моніторинг навчальної взаємодії в групі, перевіряє й оцінює не тільки кінцевий результат, а й роботу кожного студента окремо за допомогою індивідуальних тестів, опитування або інших видів контролю.

Навчання за кооперативної моделі ґрунтується на активній міжособистісній взаємодії, у процесі якої студенти надають допомогу, підтримують, стимулюють навчальні зусилля один одного, отримують зворотній зв'язок, когнітивно й емпатійно реагують на поведінку партнерів. Співпраця породжує конфлікт думок, ідей, підходів тощо, а вмиле вирішення таких суперечок забезпечує навчальну мотивацію, глибше розуміння та краще запам'ятовування матеріалу, студенти вчаться вести рівноправний діалог, аргументувати свою точку зору, переконувати партнерів по взаємодії, поважати та толерантно сприймати думки інших.

Варто зазначити, що для студентів, що не відчувають себе впевнено, спілкуючись іноземною мовою у великій групі, створюються умови для подолання мовного бар'єру та невпевненості під час відповіді. Навчання відбувається в атмосфері захищеності, комфорту і взаємодопомоги, що надзвичайно важливо під час вивчення іноземної мови. Окрім цього, навчаючись у тісній співпраці, у студентів з'являється можливість більше дізнатися один про одного, що сприяє встановленню довірливих і дружніх стосунків, виникненню взаєморозуміння та довіри, які відіграють важливу роль у побудові конструктивної взаємодії.

Отже, соціальні навички міжособистісної взаємодії цілеспрямовано формуються в процесі кооперативного навчання в малій групі. Д. Джонсон, Р. Джонсон [3] виділяють чотири рівні кооперативних навичок. Навички першого рівня (називати один одного на ім'я, не підвищувати голос, говорити по черзі, не заважати, уважно слухати партнерів тощо) потрібні для згуртування команди та встановлення норм поведінки. Навички другого рівня (спрямовувати роботу групи, виражати підтримку, заохочувати до роботи, висловлювати прохання про допомогу, описувати власні почуття, перефразувати й уточню-

вати ідеї інших членів команди тощо) необхідні для організації та забезпечення ефективної групової роботи. Навички третього рівня (підсумовувати прочитане чи обговорене, виокремлювати головні ідеї, доповнювати та виправляти інформацію, пов'язувати новий матеріал з попередньо вивченим, використовувати підказки для запам'ятовування, планувати групове навчання тощо) забезпечують ментальну співпрацю для глибшого розуміння та оволодіння матеріалом. Навички четвертого рівня (критикувати ідеї, а не партнерів; інтегрувати думки для вироблення спільної позиції; аргументувати свої ідеї та робити висновки; переконувати; ставити додаткові питання, які забезпечують краще розуміння та заохочують до аналізу; знаходити альтернативи та робити вибір тощо) є навичками найвищого рівня, що сприяють глибокому розумінню та переосмисленню навчального матеріалу, стимулюють когнітивний конфлікт, творчий пошук раціональних рішень.

Важливим елементом кооперативного навчання є групова обробка результатів взаємодії, метою якої є аналіз успішності та результативності взаємодії студентів під час виконання завдання, виявлення труднощів взаємодії для їх подальшого усунення, визначення найбільш продуктивних моделей поведінки, прийняття рішень щодо подальшої ефективної співпраці тощо. Таким чином, групова рефлексія сприяє подоланню складнощів, конфліктних ситуацій, що виникають у процесі міжособистісної взаємодії, виробленню та узгодженню механізмів співпраці, вибору ефективного способу взаємодії для спільного вирішення творчих завдань, розвитку і вдосконаленню індивідуальної рефлексії студентів.

Ефективна реалізація моделі кооперативного навчання передбачає чітке визначення навчальної мети, об'єднання студентів у групи, забезпечення їх навчальним матеріалом, пояснення завдання та постійний моніторинг навчальної взаємодії студентів, оцінку виконання завдання та аналіз міжособистісної взаємодії в групі.

Наведемо приклади інтерактивних вправ для формування навичок конструктивної взаємодії на занятті іноземної мови.

Вправа 1. Мета: формування навичок активного (рефлексивного) слухання, перефразування, розвитку емпатії.

Етапи виконання:

1. Студенти об'єднуються в групи з трьох і отримують ролі розповідача, слухача і спостерігача.
2. Розповідач розкаже вигадану історію чи випадок з реального життя, описує свої почуття.
3. Слухач уважно слухає, запам'ятовує деталі, намагається зрозуміти емоції розповідача, ставить уточнювальні запитання, потім переказує почуту історію, намагаючись відтворити все дослівно.
4. Спостерігач оцінює, наскільки точно й правильно слухач відтворив почуту історію, передав емоції розповідача.
5. Відбувається зміна ролей, і завдання виконується знову.

Вправа 2. Мета: формування навичок ефективного обміну інформації, застосування переконливої аргументації, навичок активного слухання, ведення рівноправного діалогу, самоконтролю поведінки.

Етапи виконання:

1. Студенти об'єднуються в групи з трьох осіб, у кожній групі один студент виконує роль спостерігача.
2. Викладач пропонує проблемну тему, наприклад: «Is management an art or a science?», студенти обирають позицію, яку будуть відстоювати.
3. Один студент висловлює свою думку, намагаючись переконати партнера. Інший студент, у свою чергу, аргументує власну точку зору. Кожний із учасників має однакову кількість часу на відстоювання своєї думки. Час, що відводиться на висловлювання, контролюється спостерігачем, який стежить за часом і попереджає про його закінчення, аналізує поведінку учасників.
4. Після закінчення висловлювань кожен із пари повинен знайти один пункт, за яким він може дійти згоди з опонентом.

Вправа 3. Мета: формування навичок чіткого і зрозумілого висловлювання за обмежений період часу, навичок переконливої аргументації, ведення рівноправного діалогу.

Студенти поділяються на групи з чотирьох, у яких два студенти виконують роль спостерігачів, а згодом самі будуть виконувати вправу. Завдання полягає в тому, щоб чітко і зрозуміло висловити свою точку зору щодо запропонованого викладачем проблемного питання за обмежений проміжок часу. Кожен із учасників має можливість висловитися тільки три рази по одній хвилині. Два спостерігачі стежать за часом та оцінюють зваженість і чіткість аргументації кожного учасника та визначають, хто з пари є більш переконливим.

Вправа 4. Мета: формування навичок переконливої аргументації, розвиток толерантності, поваги до точки зору іншої людини.

Етапи виконання:

1. Усі студенти розподіляються на дві групи А і Б, що мають протилежні погляди на якусь проблему.
2. У парах студенти А і Б аргументують свою точку зору, намагаючись переконати свого партнера.

3. Через 10 хвилин відбувається зміна ролей і формуються нові пари, у яких студенти повинні представити точку зору своїх опонентів з першої пари як свою власну і спробувати переконати студента з нової пари.

4. Учасники повертаються до першого партнера і складають список тверджень, які об'єднують дві протилежні позиції.

5. Списки порівнюються, визначається пара, яка змогла скласти більше за всіх об'єднуючих тверджень.

Після закінчення виконання вправ студенти аналізують ефективність групової роботи, свою поведінку та здійснюють самооцінку.

Запропоновані інтерактивні вправи сприяють формуванню навичок ведення рівноправного діалогу, активного слухання, переконливої аргументації, стимулювання партнера виражати думки і почуття; розвитку здатності критично мислити, нестереотипно сприймати інших людей, виявляти довіру, критично оцінювати власні судження, оцінювати результати взаємодії, а також розвитку таких особистісних якостей, як емоційна врівноваженість, повага до точки зору іншої людини, толерантність, емпатійне сприйняття партнера по взаємодії, готовність до співпраці, підтримки, взаємодопомоги.

Окрім інтерактивних вправ для формування навичок конструктивної взаємодії, широко використовуються різноманітні групові дискусії, рольові та ділові ігри, що дозволяють моделювати професійні ситуації.

Отже, кооперативний контекст навчання та використання спеціально розроблених інтерактивних вправ дозволяють успішно формувати навички конструктивної взаємодії на занятті іноземної мови, створюючи умови для взаємовигідної кооперації, підвищення мотивації навчання, самооцінки, саморозвитку та професійної майстерності.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці на матеріалі іноземної мови комплексу завдань, спрямованого на формування конструктивної міжособистісної взаємодії майбутніх менеджерів.

Список використаних джерел:

1. Гагіна Н. В. Конструктивна взаємодія менеджера в ситуації конфлікту / Н. В. Гагіна // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2009. – Вип. 46. – С. 67–71.
2. Гагіна Н. В. Педагогічні умови формування у майбутніх менеджерів умінь конструктивної взаємодії у ситуації конфлікту: дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Гагіна Наталія Вікторівна. – Житомир, 2011. – 275 с.
3. David W. Johnson Circles of learning. Cooperation in the classroom / David W. Johnson, Roger T. Johnson, Edythe Johnson Holubec, P. Roy. – Alexandria, Va. : Association for Supervision and Curriculum Development, 1984. – 89 p.